

Маріупольський
університет

**«Сучасний розвиток
державотворення та
правотворення в Україні:
проблеми теорії та практики»**

**Збірник матеріалів
XIV Міжнародної науково-практичної
конференції**

15 травня 2026

Київ 2026

Організаційний комітет:

Голова	Тетяна МАРЕНА, в.о. ректор МДУ, кандидат юридичних наук, доцент;
Заступник голови	Юлія ДЕМИДОВА, проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ, кандидат педагогічних наук, доцент;
Члени оргкомітету:	Світлана КАЛІНІНА, декан економіко-правового факультету, доктор економічних наук, професор; Вікторія ГРИГОР'ЄВА, завідувач кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Юлія КАМАРДІНА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Анна ПОЛІТОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Юлія КОВЕЙНО, доцент кафедри права, доктор філософії; Галина ТИХОМИРОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою економіко-правового факультету Маріупольського державного університету (протокол № 10 від 20.05.2026).

С 91 Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики : зб. матеріалів XIV міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15 трав. 2026 р. / за заг. ред. Т.В.Марени. Київ: МДУ, 2026. 221 с.

Збірник містить матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики», яка відбулася 15 травня 2026 року в Маріупольському державному університеті. У матеріалах висвітлені актуальні проблеми теорії та практики сучасного державотворення та правотворення в Україні за напрямками: виклики та перспективи; права людини крізь призму сучасних викликів і загроз; Україна на шляху повоєнного відновлення: правовий аспект; кримінальна юстиція під час війни та у повоєнний період; кліматична справедливість: право, політика та безпека. Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами теорії та практики сучасного розвитку державотворення та правотворення в Україні.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

DOI: <https://doi.org/10.34079/msu.conf.statebuilding.2026>

Отже, латентна злочинність становить одну з найбільш складних і водночас значущих проблем кримінологічної науки, оскільки саме вона відображає прихований сегмент кримінальної дійсності, який не фіксується офіційними статистичними показниками. У зв'язку з цим виникає потреба у вдосконаленні доступу населення до правоохоронної системи, зміцненні суспільної довіри до державних інституцій, а також активізації профілактичної та інформаційно-комунікаційної роботи.

Список використаних джерел:

1. Голіков В.А. Поняття латентної злочинності та її характеристика. Кримінологічний вимір сучасності : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (14 квітня 2022 р., м. Харків). С. 25-26
2. Голіна В. В. «Тіньова» злочинність. *Науковий вісник Сіверщини*. Серія: Право. 2017. № 1 (1). С. 134–143
3. Гумин О. М., Зубач І. М. Поняття латентної злочинності та напрями її профілактики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 824. С. 424–429.
4. Блага А.Б. Проблеми оцінки латентності злочинності в умовах повномасштабної російської агресії. *Юридичний науковий електронний журнал* № 11/2025. С. 188-192.

Черних Є.М.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету
<https://orcid.org/0000-0003-3381-795X>

ПОНЯТТЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ В АНТИНОМІЧНОМУ ПІДХОДІ

Ключові слова: гідність, людська гідність, цінність, свобода волі, автономія людини, антиномічна інтерпретація, І. Кант, Б. Мелкевік, О. Мелкевік.

Концепт гідності людини посідає провідне місце в сучасних національних правових системах та в міжнародному правопорядку, а в правосвідомості юристів вже став узвичаєним. І хоча він сприймається як змістовно складний, багатозначний, відкритий до дискусій, проте, відверто кажучи, не часто з'являються наукові роботи, які пропонують зміну поглядів, щодо його фундаментальних підвалин. Стаття канадських дослідників Б'ярна Мелкевіка і Осбйорна Мелкевіка «Дві концепції гідності: про занепад свободи волі у праві» [1, с. 181-199], на нашу думку, відноситься саме до таких робіт.

Зазначені автори вважають, що сьогодні правова теорія і практика все більше відхиляються від кантівської теорії гідності як свободи волі (або індивідуальної автономії), яка, на їх думку, найбільше відповідає ліберальним правопорядкам, і підміняється конкуруючою теорією, що створює ілюзію гідності як добробуту. Це тягне небажані практичні наслідки, оскільки виправдовує позитивні обов'язки держави, які виявляються в правовому регулюванні питань гідності, обмежуючи свободу самовизначення людини та її відповідальність за власну долю. Таким чином, перехід до теорії добробуту зраджує концепцію гідності як свободи волі.

Але треба підкреслити, що кантівський принцип свободи волі інтерпретується авторами в світлі специфічної філософії антиноміанізму, яка радикалізує індивідуальну автономію за принципом «не підкорятися нічому, окрім власної совісті». Ця антиномічна методологія приводить авторів до сміливих, якщо не сказати провокативних, висновків і пропозицій, які дисонують із широко визнаними положеннями щодо людської гідності. Оскільки головні результати дослідження канадських вчених не безспірні, то виникає питання щодо їхнього пізнавального інструментарію, зокрема, чи є антиномічна інтерпретація індивідуальної автономії правильною з точки зору етики І. Канта?

Слід додати, що проблематика людської гідності висвітлюється в дослідженнях зарубіжних авторів таких, як А. Барак, Дж. Валдрон, Л. Гарліцький, М. Гранат, М. Розен та інших, і українських вчених: О. Гришук, Р. Стефанчук тощо, проте питання

антиномічної інтерпретації цього концепту у зв'язку із її практичними наслідками розроблена не достатньо.

Мета тез полягає в тому, щоб виявити відповідність антиномічної інтерпретації гідності як свободи волі етичним ідеям І. Канта, та визначити перспективність такого підходу для розвитку концепту людської гідності.

Вихідним моментом для дискурсу О. Мелкевіка та Б. Мелкевіка є твердження, що серед чотирьох розповсюджених теорій гідності: 1) теорія «цінності замість цін»; 2) теорія честі; 3) теорія свободи волі (або індивідуальної автономії); 4) теорія добробуту - саме кантіанське вчення свободи волі найбільш точно відбиває сутність поняття людської гідності в правовій площині. Канадські дослідники встановлюють сутнісний зв'язок ідеї свободи та автономності людини з філософією антиноміанізму, тому пропонують її в якості керівного підходу інтерпретації концепту людської гідності. Головну ідею антиноміанізму

можна описати принципом «ніхто не повинен підкорятися правилам, з якими він не згоден, не підкорятися нічому, окрім власної совісті». Така специфічна методологія приводить авторів до розуміння етичного вчення І. Канта про гідність таким чином, що раціональні люди мають бути самі собі законодавцями, і що сфера законодавчої діяльності повинна бути обмежена міркуваннями гідності [1, с. 197].

Послугуючись антиномічною методологією, автори приходять до спірного, на нашу думку, висновку про те, що гідність не може бути *загальним принципом права*, оскільки вона є *індивідуальною автономією* (курсив наш – Є.Ч). Вони вважають, що гідність є скоріше принципом моральної відповідальності перед собою за власне життя і долю, а тому гідність має бути, головним чином, філософським поняттям, а не юридичним [1, с. 183].

Вони підкреслюють, що внаслідок заміни розуміння гідності в значенні свободи волі теорією гідності як добробуту виникають небажані практичні наслідки у вигляді популярної сьогодні ідеї позитивних обов'язків держави та соціальної опіки. Законодавці керуються цією ідеєю задля збереження гідності як добробуту, наприклад, встановлюючи певні заборони щодо важких робіт, чим, на думку авторів, знецінюють гідність людини як здатність діяти самоврядно та відповідально. Тому вони закликають повернутися до теорії гідності в модусі свободи волі (автономії). Виходячи з зазначеного, автори висувають, можна сказати, радикальну пропозицію «протистояти сучасному заклику до законодавчого врегулювання всього, що пов'язано з гідністю. Насправді, - пишуть вони, - ми не повинні ухвалювати закони, щоб зберегти гідність людей. Ніколи.» [1, с. 187].

Аналіз поглядів О. Мелквіка та Б. Мелкевіка доречно починати з підстав, які мають методологічне значення для їхнього бачення гідності, тобто особливого антиномічного прочитання теорії І. Канта про гідність як свободу волі (автономію). На нашу думку, саме цей момент викликає головні питання, що ставлять під сумнів сміливі висновки і пропозиції шановних авторів.

Треба зазначити, що вони висвітлюють найбільш чутливий аспект кантівської етики: проблему примирення автономності людини, яка є наслідком її природної розумності, з необхідністю підкорення соціальним правилам. Вони праві в тому, що людська гідність сутнісно зв'язана з автономією людини, що це приводить до етики особистої відповідальності, що людина не повинна бути пасивним виконавцем чужої волі, оскільки мораль потребує самостійного судження, а не сліпого підкорення. І. Кант, дійсно, виступає проти нав'язування норм і морального конформізму. Можна погодитися з тим, що принцип свободи волі (автономії) якнайбільш відповідає кантівському розумінню гідності. Але, на нашу думку, суттєва помилка канадських вчених полягає в тому, що вони надмірно посилюють, абсолютизують ідею автономії та звільняють від стримуючих її факторів, внаслідок чого приходять до філософії правової антиномії, яка у них дуже близька до індивідуального суб'єктивізму.

Ми вважаємо, що ідея автономії в етичних поглядах І. Канта не тотожна довільному самовизначенню, оскільки філософ вважав, що раціональна свобода волі

особи має привести людину до свідомого підкорення універсальним моральним принципам (законам), що відбивається в його категоричному імперативі: дій тільки відповідно до такої максими, керуючись якою ти можеш побажати, щоб вона стала загальним законом («Grundlegung zur Metaphysik der Sitten»). В короткому вигляді етика свободи волі І. Канта полягає в тому, що автономія волі означає не довільне самовизначення, а здатність діяти за універсальним законом або принципом, який впливає з практичного розуму. Цей закон має апіорний характер до людини і не зводиться до її природних (емпіричних) схильностей або суспільного консенсусу; совість же виступає не джерелом цього закону, а внутрішньою інстанцією його застосування. Продемонструємо це за текстами самого філософа та їх коментарями.

Щодо волі І. Кант пише: «Воля підпорядкована закону так, що її слід мислити як таку, що сама собі цей закон дає» [2, с. 431], що є підставою для тези «свобода є самозаконодавство, але не є свавіллям» [3, с. 70-120]. Щодо совісті І. Кант каже: тобто «совість – це «суд», який застосовує закон до мене, але не творить сам закон» [4, с. 438].

Категоричний імператив І. Канта: «Дій лише згідно з тією максимою, керуючись якою ти водночас можеш побажати, щоб вона стала загальним законом» [2, с. 421] – розуміється як межа свободи. У І. Канта свавілля (Willkür) саме по собі ще не є справжньою свободою, свобода виникає тільки тоді, коли вибір визначається розумом, який обумовлений моральним законом [4, с. 213-214]. Тому, наприклад, А. Баурмейстер наголошує на тому, що немає свободи без закону, і немає закону без свободи. Це взаємна залежність [3, с. 80-140].

Можна стверджувати, що за І. Кантом, свобода волі як підстава гідності розуміється як автономія розуму, що свідомо підпорядковується універсальному моральному закону, принципу. Обов'язковість морального закону не обумовлена внутрішньою згодою, на відміну від інтерпретації О. Мелкевіка і Б. Мелкевіка, оскільки походить від апіорного практичного розуму.

З цієї ж спірної антиномічної методології, що сповідує ідеал самоврядування, походить і висновок, який різко розходиться з широко визнаною позицією, нібито гідність людини не може бути правовим принципом, оскільки вона не сумісна з примусом до поваги певних правил, а право примушує себе поважати [1, с. 195]. Проте, вважаємо, він викривляє етичні погляди І. Канта, за якими примус допустимий не залежно від внутрішньої згоди, якщо відповідає розумності закону, яка може вважатися універсальною. Зазначимо, що внутрішня згода не є у І. Канта критерієм підкорення законам, совість є внутрішнім трибуналом, а не джерелом закону. Антиномічний принцип «підкорюйся тільки тим нормам, з якими згоден» не можливо зробити загальним законом, оскільки це виключає саму можливість права як загального порядку і суперечить кантівській ідеї права як системи загальних законів свободи.

На нашу думку, слід погодитися з твердженням, що гідність людини в розумінні самоврядної автономії є критерієм обмеження правового регулювання в сфері публічних відносин, але це не значить, що гідність людини має знаходитися поза правовим регулюванням, як пропонують О. Мелкевік і Б. Мелкевік, оскільки гідність, як і будь-яка свобода в правовій площині, має визначатися межами з погляду свободи інших. До того ж, забезпечення, гарантування та захист гідності людини правовими засобами за базовими концепціями природних прав, правової і соціальної держави не є її приниженням або проявом неповаги до неї. Тому важко погодитися з наведеним авторами аргументом, що обмеження свободи волі людини в трудовому законодавстві є небажаним як прояв неповаги до гідності, оскільки ставить під сумнів здатність бути відповідальним за власну долю. Наприклад, заборони щодо неповнолітніх, жінок, осіб, яким за станом здоров'я не можна виконувати певну роботу, або обмеження щодо укладання трудового контракту, який може погіршувати умови праці відносно законодавства, на нашу думку, запобігають випадкам, коли людина може погодитися на невідгідні або шкідливі для неї умови під впливом вкрай скрутного становища. Такі обмеження гарантують права і інтереси працівника, тому сприймаються як розумна турбота з боку правопорядку. Не доведення

до крайності принципу індивідуальної автономії, а збалансованість індивідуальних та загальних інтересів є, на наш погляд, більш перспективним напрямком розвитку концепту людської гідності.

У підсумку ми приходимо до позиції, що антиномічна інтерпретація свободи волі, яка радикалізує принцип індивідуальної автономії, суперечить засадам етики І. Канта в аспекті його ідеї категоричного імперативу. Отже, як методологічний підхід вона не може вважатися надійною і перспективною для розвитку концепту людської гідності.

Список використаних джерел:

1. Мелкевік, О., Мелкевік, Б. (2022) *Дві концепції гідності: про занепад свободи волі у праві*. Філософія права і загальна теорія права. № 1. с. 181-199.
2. Kant, I. (1900) *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*. In: *Kants gesammelte Schriften*, Bd. 4. Berlin: Georg Reimer, pp. 385–463.
3. Баумейстер, А. О. (2017) *Лекції та статті про практичну філософію Канта*. Київ: Дух і Літера. 260 с.
4. Kant, I. (1797) *Die Metaphysik der Sitten*. Königsberg: Friedrich Nicolovius, pp. 203-493.